

Trestně právní ochrana dětí a mládeže

JUDr. Jana Zezulová, Ph.D.

1. Úvod

Ochrana rodiny a mládeže je řešena jak na mezinárodní úrovni, tak i na vnitrostátní úrovni. Z mezinárodních dokumentů týkajících se problematiky ochrany rodiny a mládeže lze poukázat zejména na **čl. 16 Všeobecné deklarace lidských práv**, **čl. 12 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod** (vyhláška č. 109/1992 Sb.) a **čl. 23 Mezinárodního paktu o občanských a politických právech** (vyhláška č. 120/1976 Sb.). Dále je třeba zmínit **Úmluvu o právech dítěte** (viz sdělení č. 104/1991 Sb.), která upravuje občanská, politická, hospodářská, sociální a kulturní práva a svobody dítěte. Tato mezinárodní úmluva, navazující na zásady obsažené v **Deklaraci práv dítěte z roku 1959**, je prvním mezinárodním dokumentem pro státy právně závazným, který upravuje celý katalog práv dítěte. Tvůrci Úmluvy vycházeli ze skutečnosti, že dítě není schopno uplatnit svůj fyzický a psychický potenciál ihned po narození a proto je dítě pro svou snadnou zranitelnost často prvním, kdo trpí porušováním lidských práv.

Trestných činů páchaných na dětech a na mládeži se týká celá řada ustanovení této Úmluvy, a to např.:

- **čl. 2** – zákaz diskriminace;¹
- **čl. 11** - potírání nezákonného přemísťování dětí do zahraničí a jejich nenavrácení zpět;
- **čl. 19** - ochrana dětí před jakýmkoli tělesným či duševním násilím, urážením nebo zneužíváním, včetně sexuálního zneužívání, zanedbáváním nebo nedbalým zacházením, trýzněním nebo vykořisťováním během doby, kdy jsou v péči jednoho nebo obou rodičů, zákonných zástupců nebo jakýchkoli jiných osob starajících se o dítě²;

¹ Jde tu o všechny trestné činy, u nichž pohnutka spočívající v rasové, národnostní, náboženské a jiné nenávisti nebo nesnášenlivosti je znakem skutkové podstaty, a to konkrétně trestné činy násilí proti skupině obyvatelů a proti jednotlivci podle 196 tr. zák., hanobení národa, etnické skupiny, rasy a přesvědčení podle 198 tr. zák., podněcování k nenávisti vůči skupině osob nebo k omezování jejich práv a svobod podle 198a tr. zák., vraždy podle 219 odst. 1, 2 písm. g) tr. zák., ublížení na zdraví podle 221 odst. 1, 2 písm. b) a 222 odst. 1, 2 písm. b) tr. zák., vydírání podle 235 odst. 1, 2 písm. f) tr. zák., poškozování cizí věci podle 257 odst. 1, 2 písm. b) tr. zák. a podpora a propagace hnutí směřujících k potlačení práv a svobod člověka podle 260, 261 a 261a tr. zák.

² V souvislosti s problematikou týrání dítěte je uváděn pojem **syndrom týraného, zneužívaného nebo zanedbávaného dítěte**, který je v anglosaské literatuře označován jako **Child Abuse and Neglect (CAN)**. Při objasňování syndromu CAN je rozlišováno **týrání fyzické (tělesné), psychické a sexuální**, dále **zanedbávání, podávání alkoholu, drog, léků** a v neposlední řadě i **týrání systémové**.

Sexuální zneužívání dětí je označováno jako **Child Sexual Abuse (CSA)**. Představuje mladší, ale daleko častější a závažnější formu syndromu týraného, zneužívaného nebo zanedbávaného dítěte - Child Abuse and Neglect (CAN). Zdravotní komise Rady Evropy z roku 1992 vymezuje **sexuální zneužívání dítěte** jako nevhodné vystavení dítěte sexuálnímu kontaktu, aktivitě nebo chování. Zahrnuje jakékoliv sexuální dotýkání, osahávání, soulož nebo vykořisťování kýmkoliv, kdo má dítě v péči nebo kdo takto dítě využívá. Takovou osobou může být rodič, příbuzný, přítel, profesionální či dobrovolný pracovník nebo cizí osoba. Sexuální zneužití dítěte se rozděluje na **kontaktní** (např. laskání prsou, pohlavních orgánů, pohlavní styk) a **nekontaktní**, tedy **bez tělesného dotyku** (např. exhibicionismus, pornografie, video, film nebo četba pornografického materiálu).

- **čl. 33** – ochrana před drogovou kriminalitou,³
- **čl. 34** – zákaz sexuálního vykořisťování a některých dalších aktivit,⁴
- **čl. 35** – zákaz prodeje dětí,⁵
- **čl. 39** – zákaz mučení nebo jiné formy krutého, nelidského či ponižujícího zacházení nebo trestání.⁶

Ochranu rodiny a mládeže na vnitrostátní úrovni zakotvuje **Listina základních práv a svobod**, kdy ve smyslu **čl. 32 odst. 1** této Listiny jsou rodičovství a rodina pod ochranou zákona, přičemž zvláštní ochrana dětí a mladistvých je zaručena.

Trestní zákon ve své zvláštní části obsahuje řadu skutkových podstat trestných činů, které byly vytvořeny na ochranu této věkové kategorie. Děti a mládež jsou tedy u těchto skutkových podstat trestných činů **předmětem útoku**. Pachatel jedná proti zájmům této osoby (resp. osoby mladší než patnáct let, osoby mladší než osmnáct let), dopouští se vůči ní trestné činnosti (např. týrá svěřenou osobu, neplní svou zákonnou povinnost vyživovat své dítě, umožní dítěti vést zahálčivý nebo nemravný život apod.). Pracuje-li však skutková podstata trestného činu s pojmem dítě či mládež, musíme věnovat náležitou pozornost věkovému vymezení tohoto pojmu.

Sexuální zneužívání dítěte pro komerční účely je pak označováno za velmi závažnou formu syndromu CSA.

³ Skutkové podstaty trestných činů podle § 187, § 187a, § 188 a § 188a tr. zák.

⁴ Zejména skutkové podstaty trestných činů kuplířství podle § 204 tr. zák., znásilnění podle § 241 tr. zák., pohlavního zneužívání podle § 242 a § 243 tr. zák., obchodování s lidmi podle § 232a tr. zák., svádění osoby mladší osmnácti let k pohlavnímu styku podle § 217a tr. zák.

Pojem **Komerční sexuální zneužívání dětí** byl vymezen Stockholmským kongresem proti komerčnímu sexuálnímu zneužívání dětí, který se konal v roce 1996 jako: „... **použití dítěte pro sexuální účely výměnou za peníze nebo za odměnu v naturálních mezi dítětem, zákazníkem, prostředníkem nebo agentem a jinými, kdo vydělávají na obchodu s dětmi pro tyto účely.**“

V přípravných dokumentech pro Stockholmský kongres proti komerčnímu sexuálnímu zneužívání dětí, který se konal v roce 1996, jsou základní formy komerčního sexuálního zneužívání dětí rozděleny na:

- **obchodování s dětmi,**
- **dětskou prostituci,**
- **dětskou pornografii.**

Dětská pornografie, prostituce a obchodování s dětmi jako formy komerčního sexuálního zneužívání spolu úzce souvisejí a nelze je dost dobře považovat za samostatné formy. Dále pak osoby zapojené do obchodu s dětským sexem se mohou dopustit celé řady trestných činů.

⁵ Jedná se současně o jednu z forem **komerčního sexuálního zneužívání**. Obchod s dětmi bezprostředně zasahuje do integrity dítěte jakožto lidské bytosti, popírá jeho základní práva a degraduje dítě na pouhý předmět obchodu. V současné době obchod s dětmi nabývá různých podob. Jedná se např. o "obchod", jehož účelem je adopce dítěte (zpravidla nezákonná), zneužívání dětí k výrobě pornografického materiálu, k prostituci či k vytvoření trhu s dětskou pracovní silou.

Podle platného trestního zákona lze prodej dítěte postihovat jako trestný čin obchodování s dětmi ve smyslu § 216a tr. zák., dále pak jako trestný čin obchodování s lidmi podle § 232a tr. zák.

Další z ustanovení trestního zákona, které souvisí s problematikou nezákonného přemísťování dětí, je trestný čin únosu podle § 216 tr. zák. Únos dítěte v mnoha případech může předcházet samotnému prodeji dítěte a dalším formám sexuálního zneužívání. Předmětem zájmu zde není ani tak problematika "rodičovských" únosů dětí, ale jejich nezákonné přemísťování právě pro účely komerčního sexuálního zneužívání.

⁶ Srov. především skutkovou podstatu trestného činu mučení a jiné nelidské a kruté zacházení podle § 259a tr. zák.

Kupříkladu pojem **dítě** užívá ustanovení § 212 trestního zákona, kde se hovoří o **opuštění dítěte**. Předmětem útoku je však jen dítě, které si samo nemůže opatřit pomoc. Nevyplývá tedy ze znění tohoto trestného činu, o jak staré dítě se jedná, resp. dítě jakého věku je chráněno. Tato otázka musí být vyřešena v závislosti na podmínkách konkrétního případu. Jiným příkladem jsou trestné činy **únosu § 216** a **obchodování s dětmi § 216a** trestního zákona, u kterých jsou předmětem útoku také děti. Pojem dítě u těchto trestných činů je shodný s definicí dítěte obsaženou v Úmluvě o právech dítěte.

S pojmem **mládež** se můžeme setkat například u trestných činů **ohrožování výchovy mládeže § 217**, **podávání alkoholických nápojů mládeži § 218** či **podávání anabolických látek mládeži § 218a** trestního zákona. Zde pojem mládež z pohledu věkového vymezení zahrnuje osoby mladší než osmnáct let.

U některých ustanovení trestního zákona škodlivý zásah do zájmů nezletilého zákonodárce postihuje přísnější trestní sankcí v rámci tzv. kvalifikované skutkové podstaty. Je tomu tak například u **trestného činu nedovolené výroby a držení omamných a psychotropních látek a jedů a šíření toxikomanie**, kde je přísněji postižen pachatel, která spáchá takový čin vůči osobě mladší než osmnáct let nebo dokonce mladší než patnáct let.

Okolnost, že pachatel úmyslně usmrtil osobu mladší než patnáct let opodstatňuje podle **§ 219 odst. 2 písm. e)** trestního zákona (**trestný čin vraždy**) i uložení výjimečného trestu, včetně maximálního trestu odnětí svobody na doživotí.

Dále **trestný čin kuplířství** podle **§ 204 odst. 4** trestního zákona, u kterého pachatel riskuje ještě přísnější trestní postih, pokud se v zákoně uvedeného jednání dopustí vůči osobě mladší než patnáct let. Dále je možné uvést **trestný čin znásilnění podle § 241 odst. 2, odst. 3 písm. b)** trestního zákona, kde okolnostmi podmiňujícími vyšší trestní sazbu je opět skutečnost, že se pachatel dopustil trestného činu na osobě mladší patnácti, resp. osmnácti let.

U **trestného činu účasti na sebevraždě** pak hrozí pachateli podle **§ 230 odst. 2** trestního zákona přísnější trestní sankce, pohne-li k sebevraždě osobu mladší než osmnáct let, nebo takové osobě k sebevraždě pomáhá, stejně tak u **trestného činu zavlčení do ciziny** hrozí podle **§ 233 odst. 2 písm. b)** trestního zákona přísnější trest tomu, kdo zavlče do ciziny osobu mladší než patnáct let, a u **trestného činu braní rukojmí** bude přísněji postižen podle **§ 234a odst. 2 písm. b)** trestního zákona pachatel tehdy, je-li při takovém trestném činu rukojmím osoba mladší než osmnáct let.

V neposlední řadě pak zneužití osoby mladší patnácti let patří mezi základní předpoklady skutkové podstaty **trestného činu pohlavního zneužívání** podle **§ 242** trestního zákona.

K tomuto je třeba ještě dodat, že ochrana přiznaná ve zvláštní části trestního zákona **osobám mladším patnácti, resp. osmnácti let**, trvá jen do dne předcházejícího patnáctým, resp. osmnáctým narozeninám, neboť na své patnácté, resp. osmnácté narozeniny již není osobou „mladší než patnáct“, resp. „osmnáct let.“

2. Trestné činy proti rodině a mládeži

Hlava šestá trestního zákona

Ustanovení **§ 210** trestního zákona o **trestném činu dvojího manželství**, postihuje podle odst. 1 trestem odnětí svobody až na dvě léta toho, kdo za trvání

svého manželství uzavře manželství jiné, a stejnou sankcí hrozí i tomu, kdo uzavře manželství s osobou, která je již v manželství jiném.

Objektem (chráněným zájmem) tohoto trestného činu je manželství a v něm instituce monogamie.

Jednání pachatele spočívá v uzavření tzv. bigamického manželství, tj. uzavření manželství mezi osobami, z nichž jedna již v manželství je. Předpokladem je tedy trvání manželství jiného. Vznik a zánik manželství je třeba posuzovat podle práva rodinného, podle něhož určité typy manželství trvají, pokud nejsou prohlášeny za neplatné.

Pachatelem je i ten, kdo sám v manželství není a uzavře (úmyslně) manželství s osobou, která již v manželství je.

Jde o **úmyslný** trestný čin; úmysl musí zahrnovat i okolnosti, na nichž se zakládá vznik a trvání prvního manželství.

Ustanovení § 212 trestního zákona o **trestném činu opuštění dítěte**, postihuje podle § 212 odst. 1 trestem odnětí svobody na šest měsíců až na tři léta toho, kdo **opustí dítě, o které má povinnost pečovat a které si samo nemůže opatřit pomoc, a vystaví je tím nebezpečí smrti nebo nebezpečí ublížení na zdraví**. Pokud takto pachatel z nedbalosti zaviní těžkou újmu na zdraví nebo smrt dítěte, hrozí mu trest odnětí svobody od jednoho roku do šesti let (§ 212 odst. 2).

Objektem tohoto trestného činu je zájem na ochraně dítěte před ohrožením jeho zdraví a života. Předmětem útoku je **dítě, které si samo nemůže opatřit pomoc**, tedy především dítě útlého věku, jemuž chybí schopnost čelit vlastními silami nepříznivé situaci, v níž se ocitlo, zpravidla jde o dítě předškolního věku. Judikatura trestních soudů (č. 47/78 Sb. rozh. tr.) uznává, že může jít i o starší dítě, pokud vzhledem ke své nesamostatnosti, stejně jako vzhledem k podmínkám prostředí, kde zůstalo opuštěné, není schopno se samo vymanit z hrozícího nebezpečí. Při posuzování, zda jde o dítě, které si samo nemůže opatřit pomoc, je nutné vzít do úvahy především stupeň tělesného a duševního rozvoje dítěte i jeho povahové založení, což by mělo být zpravidla zkoumáno na základě znaleckého posudku z oboru zdravotnictví, odvětví dětského lékařství, případně dalších specializací.

Ustanovení § 212 trestního zákona postihuje jednání pachatele, které spočívá v opuštění dítěte, o které má pachatel povinnost pečovat a které si samo nemůže opatřit pomoc. **Opuštěním dítěte** se pak rozumí jednání, následkem kterého je dítě neschopno si samo pomoci, pokud bylo ponecháno svému osudu, tedy přerušení péče o dítě za takových okolností, kdy vzniká pro dítě nebezpečí újmy na zdraví nebo smrti (č. 47/78 Sb. rozh. tr.). Jednání může spočívat v konání (pachatel dopraví dítě na opuštěné místo a tam je ponechá) nebo opomenutí (pachatel dítě nedoprovází z opuštěného místa do bezpečí a tam je ponechá).

Pojem **vystavení dítěte nebezpečí smrti nebo ublížení na zdraví** je podle soudní judikatury vykládán jako stav nebezpečí, při kterém je záchrana dítěte vystavena jen náhodě. Stav nebezpečí, kdy záchrana dítěte je závislá na náhodě, nastává i tehdy, kdy dítě mohlo být nalezeno nebo postřehnuto jinou osobou, avšak není jisté, zda tato osoba mu poskytne potřebnou pomoc (č. 47/78 Sb. rozh. tr.).

Pachatelem může být pouze osoba, která má **povinnost pečovat o dítě**. Takovou osobou mohou být rodiče, pro něž tato povinnost plyne z ustanovení zákona o rodině, osvojitel, opatrovník dítěte ustanovený soudním rozhodnutím, pracovník školského zařízení pro výkon ústavní nebo ochranné výchovy, osoba, která převzala péči o dítě na základě dohody s tím, komu jinak náleží povinnost o

dítě pečovat, osoba, která bez předchozí úmluvy fakticky převzala péči o dítě a takovou péči po určitou dobu vykonává.

Jde o **úmyslný** trestný čin; úmysl zahrnuje pouze vznik nebezpečí smrti nebo ublížení na zdraví. Pokud pachatel ví o tom, že v důsledku opuštění dítěte může skutečně dojít k smrtelnému následku a je s tím srozuměn, naplňuje tímto jednáním znaky trestného činu vraždy nebo vraždy novorozeného dítěte matkou (§ 220).

Ustanovení **§ 213** trestního zákona o **trestném činu zanedbání povinné výživy**, hrozí podle odst. 1 trestem odnětí svobody až na jeden rok tomu, kdo **neplní**, byť i z nedbalosti, **svou zákonnou povinnost vyživovat nebo zaopatřovat jiného**. Pokud by se této povinnosti pachatel dokonce **úmyslně vyhýbal**, hrozí mu podle odst. 2 trest odnětí svobody až na dvě léta. V případě, že by takto pachatel vydal oprávněnou osobu **nebezpečí nouze**, může být podle odst. 3 potrestán trestem odnětí svobody od šesti měsíců do tří let. Z formulace odst. 3 je patrné, že stav nouze nemusí u oprávněné osoby skutečně nastat. Postačí, že tento stav v důsledku jednání pachatele hrozí.

Objektem tohoto trestného činu je **nárok na výživu**, pokud vyplývá ze zákona o rodině. Vyživovací povinností se zde rozumí jen taková, která plyne přímo ze zákona o rodině (jde tedy o vyživovací povinnost rodičů a dětí, vyživovací povinnost mezi osvojitelem a osvojenecem, vyživovací povinnost mezi příbuznými v pokolení přímém, vyživovací povinnost mezi manžely, příspěvek na výživu rozvedeného manžela, příspěvek na výživu a úhradu některých nákladů neprovdané matky). Předmětem útoku je tedy nejenom nezletilé dítě, ale i dospělá osoba (např. jeden z manželů).

Obsahem vyživovací povinnosti je nejen vlastní výživa, ale i ošacení, bydlení, příprava k budoucímu povolání apod. Rozsah povinností nemusí být předem vyčíslen. Pokud jde o formu, jsou to zpravidla nároky na peněžité plnění.

Po objektivní stránce je třeba rozlišovat dvě formy jednání. Trestný podle § 213 odst. 1 je ten, kdo **neplní**, byť i z nedbalosti, svou zákonnou povinnost vyživovat nebo zaopatřovat jiného. Jde o opomenutí.

Podle § 213 odst. 2 se pachatel **úmyslně vyhýbá** své povinnosti. Jde o konání, neplnění spojené s jednáním, jímž se chce pachatel zbavit své povinnosti nebo zmařit možnost vymáhat alimentární nárok.

V souvislosti s požadavkem určité soustavnosti a delší doby trvání neplnění vyživovací povinností je třeba poukázat na rozhodnutí č. 49/92 Sb. rozh. tr., které stanoví, že o tento trestný čin může jít jen při zaviněném neplnění zákonné vyživovací povinnosti nebo vyhýbání se takové povinnosti, které je soustavné a trvá po delší dobu, zpravidla by mělo jít o dobu šesti měsíců. Není však vyloučeno, že v závislosti na okolnostech případu budou znaky tohoto trestného činu naplněny i při době kratší, která by se však době šesti měsíců měla blížit.

Pachatelem může být pouze ten, kdo má vyživovací povinnost podle zákona o rodině. Předpokladem trestnosti je, že povinná osoba je v době, o níž jde, vůbec schopna plnit. Při prokazování trestného činu zanedbání povinné výživy jsou orgány činné v trestním řízení povinny posuzovat, do jaké míry a v jaké výši byl povinný schopen platit výživné. Jestliže pachatel byl v době, kdy neplnil vyživovací povinnost, bez příjmů, je třeba prokázat, že měl možnost získat zaměstnání, resp. měl možnost si opatřit finanční prostředky

Po subjektivní stránce je možné spáchat trestný čin podle odstavce 1 jak **úmyslně**, tak i z **nedbalosti** (neplní svou zákonnou povinnost vyživovat nebo

zaopatřovat jiné), kdežto vyhýbání se plnění vyživovací povinnosti podle odst. 2 může být jen **úmyslné**.

Trestný čin zanedbání povinné výživy je jedním z nejčastěji páchaných trestných činů na dětech a mládeži.

Splnění vyživovací povinnosti je za určitých okolností důležitější než potrestání pachatele, které by mohlo narušit rodinné vztahy. Trestnost zanedbání povinné výživy může zaniknout na základě uplatnění zvláštního případu účinné lítosti jedině za předpokladu, že bude zjištěno, že se pachatel trestného činu zanedbání povinné výživy podle § 213 trestního zákona skutečně dopustil.

Podle **§ 214** trestního zákona **trestnost** pachatele **zaniká**, jsou-li splněny současně tyto podmínky:

- a) pachatel dodatečně splní svou vyživovací povinnost v celém rozsahu, nebo alespoň dá souhlas, aby za něj plnila jiná osoba,
- b) toto splnění se musí stát dříve, než soud prvního stupně počne vyhlášovat rozsudek,
- c) zanedbání nesmí mít trvale nepříznivé následky.

O účinnou lítost půjde nejen tehdy, když pachatel sám dlužné výživné uhradí, ale i tehdy, když jiným způsobem zařídí, aby za něho dlužné výživné uhradila jiná osoba. K zániku trestnosti podle tohoto ustanovení však nedojde, když vyživovací povinnost byla splněna jen zčásti. Nestačí ani dohoda mezi pachatelem a oprávněnou osobou, že dlužné výživné bude spláceno. Rovněž nestačí pouhý slib o zaplacení výživného v budoucnu, ani prominutí dlužného výživného ze strany oprávněné osoby nebo osoby, která má oprávněnou osobu ve své péči. Právo na výživné je právem dětí, nikoli právem jejich matky, a proto se matka dětí nemůže vzdát práva na výživné, které náleželo dětem a jakákoliv dohoda, kterou obviněný uzavřel s matkou dětí v tom smyslu, že nemusí platit výživné, nemá na existenci vyživovací povinnosti obviněného žádný vliv. Dále pak trvale nepříznivými následky ve smyslu § 214 je třeba rozumět takové následky, které nelze napravit nebo odstranit ani dodatečným zaplacením dlužného výživného, přičemž půjde zpravidla o poškození tělesného nebo duševního zdraví osoby oprávněné, k němuž došlo v důsledku nesplnění vyživovací povinnosti (srov. č. 26/90-I. Sb. rozh. tr.).

Ustanovení **§ 215** o **trestném činu týrání svěřené osoby** trestního zákona zajišťuje konkrétní trestněprávní ochranu především nezletilým dětem před týráním. Tohoto trestného činu se dopustí ten, **kdo týrá osobu, svěřenou jeho péči nebo výchově**. Pachateli hrozí trest odnětí svobody ve výměře od šesti měsíců do tří let. Přísnějším trestem odnětí svobody na dvě léta až osm let může být potrestán, spáchá-li podobný čin **zvláště surovým způsobem, nebo na více osobách, anebo pokračuje-li v páchání takového činu po delší dobu**.

Objektem tohoto trestného činu je zájem společnosti na ochraně osob, které vzhledem ke svému věku nebo z jiného důvodu jsou v péči nebo výchově jiných. Toto ustanovení poskytuje ochranu především **nezletilým dětem**, je však určena také **i osobám zletilým**, které pro stáří, nemoc, tělesnou vadu, duševní zaostalost či poruchu jsou odkázány na péči jiných osob.

Skutková podstata trestného činu postihuje jednání pachatele, které spočívá v týrání osoby, která je v jeho péči nebo výchově. Pojem **týrání** je vymezen soudní

judikaturou jako zlé nakládání se svěřenou osobou, které se vyznačuje hrubším stupněm necitelnosti a bezohlednosti a určitým trváním, které poškozená osoba pociťuje jako **těžké příkoří** (č. 11/84 Sb. rozh. tr.). Trvalost pachatelova jednání je nutné posuzovat v závislosti na intenzitě zlého nakládání se svěřenou osobou, takže nemusí jít o jednání soustavné. U týrané osoby nemusí vzniknout následky na zdraví, ale jednání musí týraná osoba pociťovat pro jeho krutost nebo bolestivost jako těžké příkoří.

Okolnosti podmiňující použití vyšší trestní sazby spočívají ve spáchání tohoto trestného činu **zvláště surovým způsobem, na více osobách a v pokračování v páčání takového činu po delší dobu**. Zvláště surovým způsobem se rozumí zlé nakládání s týranou osobou s výraznou mírou brutality, která se vymyká z rámce běžného u většiny trestných činů tohoto druhu (např. pálení rukou dítěte nad plamenem, opakované tlučení týrané osoby do nezhojených modřin). Na více osobách je týrání provedeno, jestliže byly vystaveny zlému nakládání nejméně tři osoby. Konečně pak u posledně jmenované okolnosti se požaduje, aby se při pokračování v páčání takového činu po delší dobu jednalo o dobu trvání řádově v měsících. Čím méně intenzivní bude týrání, tím delší dobu bude muset takové zlé nakládání trvat pro naplnění uvedeného kvalifikačního znaku.

Týráním se rozumí jak působení **fyzických** útrap svěřené osobě, tak i její týrání v oblasti **psychické**. Mezi nejčastější formy fyzického násilí vůči dítěti patří bití rukou dítěte, kopání či mrštění dítěte o zem, násilí za použití různých předmětů, jako například vařečky, gumové hadice či pásku. Při psychickém týráním pachatel zaviněně působí na psychiku týrané osoby, např. různými formami ponižování lidské důstojnosti, vyvoláváním strachu apod., které týraná osoba pro jejich tvrdost, bezohlednost nebo bolestivost pociťuje jako těžké příkoří, nebo citové strádání.

K naplnění zákonných znaků tohoto trestného činu z hlediska jeho objektivní stránky může dojít nejen **konáním**, ale i **opomenutím povinné péče** (zanedbáním přiměřené hygieny, neposkytováním stravy apod.), ke které byl pachatel povinen (podle § 89 odst. 2 trestního zákona se jednáním v trestněprávním smyslu rozumí i opomenutí takového konání, k němuž byl pachatel podle okolností a svých poměrů povinen).

Jako **pachatel** přichází v úvahu jen ten, jemuž byla týraná osoba svěřena do péče nebo výchovy (rodič, učitel, vychovatel, sportovní trenér, ošetřovatel). Pachatelem může být i manžel matky dítěte, který sice není rodičem dítěte, s ním však žije ve společné domácnosti, a to proto, že podle § 33 zákona o rodině je manžel, který není rodičem dítěte povinen pomáhat při jeho výchově, za předpokladu, že s ním žije ve společné domácnosti, dále osoba, které bylo na základě rozhodnutí soudu podle § 45a zákona o rodině svěřeno dítě do pěstounské péče, druh matky však pouze tehdy, jestliže byl rodičem dítěte pověřen, aby pomáhal při výchově dítěte a s tímto vyslovil souhlas (stačí v tomto směru i ústní dohoda).

Jde o **úmyslný** trestný čin.

V těch případech, kdy týrání svěřené osoby spočívalo mimo jiné též v déle trvajícím odpírání stravy nebo potřebného ošacení je možný souběh § 215 trestního zákona s trestným činem zanedbání povinné výživy podle § 213 trestního zákona.

V neposlední řadě je třeba poukázat též na to, že trestný čin týrání svěřené osoby je zařazen do ustanovení **§ 167 a § 168** trestního zákona, což znamená, že na tento delikt dopadá režim **nepřekazení a neoznámení** trestného činu týrání svěřené osoby. V praxi to znamená, že kdo se nadále hodnověrným způsobem doví, že jiný připravuje nebo páchá trestný čin týrání svěřené osoby a spáchání nebo dokončení takového trestného činu nepřekazí, může být potrestán odnětím svobody

až na tři léta za trestný čin nepřekažení trestného činu podle § 167 odst. 1 trestního zákona. Trestně postižitelný by dotýčný nebyl jedině za předpokladu, nemohl-li trestný čin podle § 215 překazit bez značných nesnází, nebo aniž by sebe nebo osobu blízkou uvedl v nebezpečí smrti, ublížení na zdraví, jiné závažné újmy nebo trestního stíhání (§ 167 odst. 2). Překazit trestný čin lze ve smyslu § 167 odst. 3 i jeho včasným oznámením státnímu zástupci nebo policejnímu orgánu. Voják může místo toho učinit oznámení veliteli nebo náčelníkovi.

Trestný čin týrání svěřené osoby byl také zařazen do taxativního výčtu trestných činů vypočtených v ustanovení § 168 odst. 1 trestního zákona o trestném čin neoznámení trestného činu. Ve vztahu k trestnému činu týrání svěřené osoby se deliktu podle § 168 odst. 1 dopustí ten, kdo se hodnověrným způsobem doví, že jiný spáchal trestný čin týrání svěřené osoby a takový trestný čin neoznámí bez odkladu státnímu zástupci nebo policejnímu orgánu nebo, jde-li o vojáka, veliteli nebo náčelníku. Pachateli hrozí trest odnětí svobody až na tři léta. Podle odst. 2 § 168 není trestně stíhatelný, nemohl-li zmíněné oznámení učinit, aniž by sebe nebo osobu blízkou uvedl v nebezpečí smrti, ublížení na zdraví, jiné závažné újmy nebo trestního stíhání. Výslovně uložená obecná povinnost se vztahuje na již spáchané trestné činy, které jsou v § 168 odst. 1 uvedeny.

S účinností od 1. června 2004 bylo novelou trestního zákona provedenou zákonem č. 91/2004 Sb., vloženo do trestního zákona nové ustanovení **§ 215a týrání osoby žijící ve společně obývaném bytě nebo domě.**

Důvodová zpráva k návrhu novely trestního zákona (Sněmovní tisk 298/0) uvádí, že cílem návrhu je přispět k řešení problému **tzv. domácího násilí**. Domácí násilí jako společensky nežádoucí jednání není dosud specificky legislativně řešeno, a to ani trestně právně. Naopak ve společnosti převládá názor, že domácí násilí je problémem soukromým. Současná právní úprava tomuto lhostejnému přístupu k obětem domácího násilí svým způsobem přisvědčuje. Nebezpečnost a specifičnost jevu domácího násilí vyžaduje zavedení nové skutkové podstaty trestného činu, založené na jiné podstatné, sjednocující náležitosti (znaku), než na jakých spočívají možnosti platné právní úpravy. Takovým rozhodným znakem je nepochybně místo trestného činu, tzn. společné obydlí, ve kterém se „za zavřenými dveřmi“, tj. se zneužitím privátnosti tohoto prostoru, odehrává (často zcela skrytě) týrání osob, především osob blízkých.

Trestného činu podle ustanovení **§ 215a** trestního zákona se dopustí ten, kdo **týrá osobu blízkou nebo jinou osobu žijící s ním ve společně obývaném bytě nebo domě**. Pachateli hrozí trest odnětí svobody až na tři léta. Odnětím svobody na dvě léta až osm let bude pachatel potrestán, spáchá-li uvedený čin **zvlášť surovým způsobem** nebo **na více osobách**, nebo pokračuje-li v páčání takového činu **po delší dobu**.

Objektivní stránku tohoto trestného činu představuje (stejně jako u týrání svěřené osoby podle § 215 trestního zákona) **týrání osoby** blízké nebo jiné osoby žijící s ním ve společně obývaném bytě nebo domě. Podle ustálené judikatury obecných soudů se týráním rozumí zlé nakládání se svěřenou osobou vyznačující se vyšším stupněm hrubosti a bezcitnosti a určitou trvalostí, které tato osoba pociťuje jako těžké příkoří. Trvalost pachatelova jednání je nutno posuzovat v závislosti na intenzitě zlého nakládání, takže nemusí jít o jednání soustavné. Zlé nakládání

může spočívat v působení fyzických útrap, ale může jít i o zlé nakládání v oblasti psychické. Nevyžaduje se, aby u týrané osoby vznikly následky na zdraví, ale jednání musí týraná osoba pociťovat pro jeho krutost nebo bolestivost jako těžké příkoří.

Pro zlepšení ochrany osob, které jsou častými oběťmi domácího násilí, přinesla novela trestního zákona provedená zákonem č. 91/2004 Sb., i novou **přitěžující okolnost**. Podle § 34 písm. d) trestního zákona se při výměře trestu jako k přitěžující okolnosti přihlédne mimo jiné též k tomu, když pachatel spáchal trestný čin ke **škodě osoby mladší patnácti let, těhotné, vážně nemocné, vysokého věku** nebo **nemohoucí**. Přitěžující okolnost je tedy formulována tak, aby postihla i obdobné zavrženíhodné jednání vůči dalším možným obětem domácího násilí, aniž by muselo jít o osoby blízké.

Trestného činu únosu podle § 216 trestního zákona se dopustí ten, kdo **dítě** nebo **osobu stíženou duševní poruchou** nebo **duševně nedostatečně vyvinutou odejme z opatrování toho, kdo má podle zákona nebo podle úředního rozhodnutí povinnost o ně pečovat**. Pachateli hrozí trest odnětí svobody až na tři léta nebo peněžitý trest. Odnětím svobody na dvě léta až osm let bude pachatel potrestán, spáchal-li tento čin v úmyslu opatřit sobě nebo jinému **majetkový prospěch**, nebo **ohrozí-li** takovým činem **mravní vývoj unesené osoby**. Konečně trestem odnětí svobody na tři léta až deset let bude pachatel potrestán, způsobí-li popisovaným činem **těžkou újmu na zdraví, smrt** nebo **jiný zvlášť závažný následek**.

Objektem je tu opětovně zájem na řádné výchově dítěte, osoby stížené duševní poruchou nebo osoby duševně nedostatečně vyvinuté. Únos a obchodování s dětmi jsou příkladem trestných činů, u nichž je pojem dítě vymezen pevnou věkovou hranicí. Ustanovení § 216b trestního zákona totiž stanoví, že dítětem podle § 216 a § 216a trestního zákona se rozumí osoba mladší než osmnáct let. Tímto tato dvě ustanovení trestního zákona převzala definici dítěte z článku 1 Úmluvy o právech dítěte. Je však třeba podotknout, že ochrana přiznaná dětem jako osobám mladším než osmnáct let trvá jen do dne předcházejícího osmnáctým narozeninám, neboť v den svých osmnáctých narozenin již nejsou osobami mladšími osmnácti let.

Trestný je ten, kdo takové osoby **odejme z opatrování** toho, kdo má podle zákona nebo úředního rozhodnutí povinnost o ně pečovat. Povinnost opatrování mají především rodiče, pro které tato povinnost vyplývá ze zákona o rodině. Totéž se týká osvojitelů, dále opatrovníků dítěte ustanovených soudním rozhodnutím, resp. poručníků, pěstounů.

Odnětím se rozumí takový zásah, který alespoň dočasně znemožňuje výkon péče o unesenou osobu (odvedení, odnesení, odvoz takové osoby, její zadržení). Nezáleží na tom, zda chráněná osoba s únosem souhlasí, je proto trestné nejen násilné odloučení takové osoby, ale i přemluvení takové osoby, aby sama utekla.

Pachatelem tohoto trestného činu může být kdokoliv, k trestnosti je třeba **úmyslu**.

V praxi jsou nejčastější případy únosů dětí mezi rodiči. Za únos ve smyslu § 216 odst. 1 trestního zákona je třeba považovat jednání rodiče, který přestože nebyl zbaven rodičovských práv a jeho rodičovská práva nebyla ani omezena,

odejme dítě druhému rodiči, kterému bylo dítě svěřeno do výchovy soudním rozhodnutím.

O únos však nejde, jestliže rodič násilím nebo lstí odejme dítě druhému rodiči tehdy, když rodiče sice spolu nežijí, ale dítě se jen fakticky zdržuje u jednoho z rodičů a soud dosud pravomocně nerozhodl, kterému z rodičů se dítě do výchovy svěřuje.

Odpovědnost za tento trestný čin nepřichází v úvahu ani tehdy, jestliže soud o výchově dítěte již rozhodl, ale rodič se nechce podřídit tomuto rozhodnutí a dítě, které se u něj fakticky nachází, odmítá vydat druhému rodiči, jemuž bylo dítě svěřeno soudem do výchovy, nebo jestliže rodič odmítá vrátit dítě druhému rodiči, kterému bylo dítě svěřeno soudem do výchovy, po návštěvě dítěte uskutečněné na základě dohody rodičů nebo na základě soudní úpravy styku rodiče s dítětem. V takovém případě je nutno postupovat nejprve podle § 272 a § 273 o.s.ř. Pokud by tato opatření zůstala bezvýsledná, přichází v úvahu odpovědnost za trestný čin maření výkonu úředního rozhodnutí podle § 171 odst. 3 trestního zákona (č. 53/80 Sb. rozh. tr.).

Ustanovení **§ 216a** trestního zákona o **trestném činu obchodování s dětmi**, postihuje trestem odnětí svobody až na tři léta nebo peněžitým trestem toho, **kdo za odměnu svěří dítě do moci jiného za účelem adopce nebo pro jiný podobný účel**. Odnětím svobody na dvě léta až osm let bude pachatel potrestán, spáchal-li uvedený čin jako člen organizované skupiny, nebo získal-li takovým činem značný prospěch. Konečně trestem odnětí svobody na tři až deset let bude pachatel potrestán, způsobí-li oběti těžkou újmu na zdraví, nebo z nedbalosti zaviní její smrt, anebo způsobí-li takto jiný zvlášť závažný následek.

Objektem trestného činu je zájem státu na tom, aby se děti nestaly předmětem obchodu a nebyly proto odnímány svým rodičům.

Po objektivní stránce je trestný ten, kdo za odměnu **svěří dítě do moci jiného za účelem adopce nebo pro jiný podobný účel**. Obchodování s dítětem za účelem sexuálního zneužívání, k otroctví nebo nevolnictví, k nuceným pracím nebo jiným formám vykořisťování je postihováno jako trestný čin obchodování s lidmi podle **§ 232a** trestního zákona.

Pojmem **svěří dítě do moci jiného** se rozumí jakýkoli způsob předání k dalšímu nakládání s dítětem ve smyslu tohoto ustanovení. Musí se tak stát za **odměnu** (finanční odměna, dar).

Pachatelem může být kdokoliv, zejména ale rodiče a jiné osoby, které mají o dítě pečovat nebo mají dítě jinak ve své moci.

Jde o **úmyslný** trestný čin.

Do trestního zákona byla také převzata z článku I. Úmluvy o právech dítěte definice pojmu dítě. Podle **§ 216b** trestního zákona se **dítětem** ve smyslu § 216 a § 216a trestního zákona rozumí **osoba mladší než osmnáct let**.

Ustanovení **§ 217** trestního zákona o **trestném činu ohrožování výchovy mládeže**, hrozí trestem odnětí svobody až na dvě léta tomu, kdo vydá, byť i z nedbalosti, **osobu mladší než osmnáct let nebezpečí zpustnutí** tím, že jí buď **svádí k zahálčivému nebo nemravnému životu, umožní vést zahálčivý nebo nemravný život**, nebo závažným způsobem poruší svou **povinnost pečovat** o osobu mladší než osmnáct let.

Odstavec druhý postihuje odnětím svobody až na jeden rok nebo peněžitým trestem nebo zákazem činnosti toho, kdo umožní, byť i z nedbalosti, osobě mladší než osmnáct let **hru na hracím přístroji**, který je vybaven technickým zařízením, které ovlivňuje výsledek hry a který poskytuje možnost peněžitě výhry.

Odnětím svobody na šest měsíců až pět let bude pachatel potrestán, spáchá-li výše uvedený čin ze zavrženíhodné pohnutky, pokračuje-li v páchání takového činu po delší dobu, spáchá-li takový čin opětovně nebo získal-li takovým činem značný prospěch.

Objektem trestného činu je zájem na ochraně mládeže před vlivy, které ji vystavují nebezpečí zpustnutí. **Předmětem útoku** je pouze osoba mladší osmnácti let, a to bez ohledu na to, zda nabyla zletilosti již dříve uzavřením manželství. Musí jít však o osobu na takovém stupni duševního vývoje, aby ji jednání pachatele mohlo škodlivě ovlivnit a tím mohlo vzniknout nebezpečí pro její další život předpokládané tímto ustanovením.

Trestný čin ohrožování výchovy mládeže postihuje čtyři základní formy **jednání** pachatele, a to:

1. pachatel **svádí** takovou osobu k zahálčivému nebo nemravnému životu,
2. pachatel **umožní** takové osobě vést zahálčivý nebo nemravný život,
3. pachatel závažným způsobem **poruší** svou **povinnost pečovat** o tuto osobu,
4. pachatel **umožní** takové osobě hru na hracích automatech, které poskytují možnost peněžitě výhry.

Společným znakem je následek, kterým je nebezpečí zpustnutí takové osoby. Z formálního znaku skutkové podstaty „**nebezpečí**“ je zřejmé, že ke spáchání tohoto trestného činu není nutné, aby ke zpustnutí skutečně došlo. Postačuje, když tento stav pouze hrozí. Naproti tomu třetí forma předpokládá, že osoba mladší než osmnáct let na výherních automatech skutečně hraje. Není však rozhodné, zda a v jaké výši vyhrála peněžitou výhru.

Zpustnutí může mít podobu propadnutí alkoholu, drogám, prostituce, soustavného nebo opakovaného páchání úmyslných trestných činů, zneužívání léků apod. Často je tento trestný čin páchán v souběhu s dalšími trestnými činy sexuálně motivovanými.

Umožněním vést zahálčivý nebo nemravný život je takové jednání pachatele, které vytváří pro osobu mladší než osmnáct let prostředí nebo podmínky, v nichž si taková osoba navyká vést zahálčivý nebo nemravný život. Proto je třeba jako jednání, jímž je dětem umožněno vést zahálčivý způsob života, posuzovat jednání rodičů, kteří neposílají své děti soustavně do školy, nestarají se o jejich výchovu a umožňují jim vést toulavý a zahálčivý život. Zanedbávání povinné školní docházky jako projev nedostatečné péče rodičů o dítě může tedy být jednou z forem, kdy je dítě vydáno „nebezpečí zpustnutí“. Intenzita záškoláctví však musí být taková, aby představovala soustavnost v jednání osoby mladší než osmnáct let a tím i o soustavnost v jednání pachatele.

Sváděním se rozumí úmyslné, nikoliv jednorázové počínání pachatele, které je podobné návodu a je způsobitelné nepříznivě ovlivnit osobu mladší osmnácti let. Svádění k zahálčivému nebo nemravnému způsobu života předpokládá již aktivní jednání pachatele, spočívající ve vytváření příležitostí k takovému způsobu života nebo v přímém nabádání k zahálčivému nebo nemravnému způsobu života. Nemravný způsob života je širším pojmem a zahrnuje různé vnější návyky, které jsou v rozporu s morálkou. Naplnění znaků skutkové podstaty trestného činu ohrožování výchovy mládeže podle § 217 odst. 1 písm. a) trestního zákona („svádění“)

nevylučuje skutečnost, že poškozená osoba mladší osmnácti let již před závadným jednáním pachatele vůči ní sexuální život vedla, a to popřípadě i život nemravný. Pro naplnění objektivní stránky tohoto trestného činu totiž postačí, aby jednání pachatele v ní negativní návyky utvrzovala a posilovalo.

Zahálčivý způsob života je způsob života s parazitními rysy

Nemravný způsob života je širším pojmem a zahrnuje různé vnější návyky, které jsou v rozporu s morálkou.

Pachatelem může být kdokoliv, nejen ten, kdo má zvláštní povinnost o osobu pečovat. Pokud je však tento trestný čin naplněn opomenutím starat se o výchovu osoby mladší osmnácti let, přichází v úvahu jako pachatel jen osoba, která má zvláštní povinnost o ohroženou osobu pečovat.

V souladu s tím, že trestní odpovědnost mladistvých, jakož i činy jinak trestné spáchané dětmi mladšími patnácti let, zpravidla souvisí s nedostatky v péči rodičů, popř. i dalších osob z jejich okolí, prohlubuje se a zpřesňuje se právní úprava skutkové podstaty trestného činu ohrožování výchovy mládeže podle § 217 trestního zákona, a to zejména v tom směru, že trestné bude i **závažné porušení povinnost pečovat o osobu mladší než osmnáct let**. Písmeno c) v odst. 1 ust. § 217 trestního zákona je účinné od 1. 1. 2004.

Ochrana přiznaná tímto ustanovením osobám mladším než osmnáct let trvá jen do dne předcházejícího osmnáctým narozeninám, neboť na své osmnácté narozeniny již nejsou osobami mladšími než osmnáct let.

Ustanovení § 217a trestního zákona o **trestném činu svádění k pohlavnímu styku** postihuje trestem odnětí svobody až na dvě léta nebo peněžitým trestem toho, kdo **nabídne, slíbí nebo poskytne osobě mladší osmnácti let za pohlavní styk s ní, nebo za její pohlavní sebeukájení, obnažování nebo jiné srovnatelné chování úplatu nebo jinou výhodu či prospěch**. Přísněji trestným bude pachatel spáchá-li takový čin ze **zavrženíhodné pohnutky, pokračuje-li v páchání takového činu po delší dobu, nebo spáchal-li takový čin opětovně**. Toto ustanovení je účinné od 1. 1. 2004.

Ustanovení § 217b pak stanoví, že **osoba mladší osmnácti let, která žádá nebo přijme úplatu nebo jinou výhodu či prospěch za to, že sama má pohlavní styk, nebo se sama pohlavně ukájí, obnažuje nebo se dopouští jiného srovnatelného chování, není pro takový čin trestná**. Toto ustanovení tak vyjadřuje obecnou právní zásadu, že nemůže být trestná osoba, k jejíž ochraně je příslušné trestněprávní ustanovení určeno.

Ustanovení § 218 trestního zákona o **trestném činu podáváníí alkoholických nápojů mládeži**, postihuje trestem odnětí svobody až na jeden rok toho, kdo **soustavně nebo ve větší míře podává osobám mladším než osmnáct let alkoholické nápoje**.

Tato skutková podstata trestného činu je určena k ochraně osob mladších než osmnáct let před alkoholismem. **Objektem** trestného činu je zájem na řádném způsobu života, na ochraně zdravého tělesného, duševního a mravního vývoje mládeže.

Trestný je ten, kdo **soustavně** nebo ve **větší míře** podává osobám mladším osmnácti let alkoholické nápoje, tedy nápoje obsahující více než 0,75 objemových procent alkoholu.

Soustavným podáváním alkoholických nápojů se rozumí podle současné soudní praxe opakované podávání alkoholických nápojů osobě mladší než osmnáct let v průběhu delšího časového období, byť i v menších dávkách, takže u těchto osob vzniká nebezpečí návyku na alkohol. Pojem „**ve větší míře**“ znamená podávání nápojů v takovém množství, že mělo za následek nepříznivé účinky, např. zvracení, ztrátu rovnováhy, nebo když nápoje byly podány většímu počtu osob během krátkého časového období (např. na taneční zábavě). Naplnění zákonného znaku „**ve větší míře**“ je nutné posuzovat vždy individuálně s ohledem na věk a vyspělost osoby mladší než osmnáct let.

Pachatelem tohoto trestného činu může být kdokoliv, tedy i ten, kdo nemá povinnost pečovat o osobu, jíž je alkoholický nápoj podáván.

Jde o **úmyslný** trestný čin.

Pokud jde o jiné návykové látky než alkohol, může jít o trestný čin šíření toxikomanie podle § 188a trestního zákona.

Ustanovení **§ 218a** trestního zákona o **trestném činu podávání anabolických látek mládeži**, postihuje trestem odnětí svobody až na jeden rok toho, **kdo opakovaně nebo ve větší míře podává osobě mladší než osmnáct let anabolika nebo jiné prostředky s anabolickým účinkem k jinému než léčebnému účelu.**

Tato skutková podstata byla zavedena novelou z roku 1993, má chránit řádný a zdravý tělesný a duševní vývoj osoby mladší než osmnáct let, zejména při provozování výkonnostních sportů.

Trestný je ten, kdo **opakovaně** nebo ve **větší míře** podává osobě mladší než osmnáct let anabolika nebo jiné prostředky s anabolickým účinkem k jinému než léčebnému účelu. Narozdíl od ustanovení § 218 se zde nevyžaduje soustavnost ale opakovanost, při splnění dalších podmínek stanovených zákonem.

Jednorázové podání anabolik nebo jiných prostředků s anabolickými účinky je trestné v případě, že látka byla podána ve **větší míře**. Přiměřenost podání takové látky je potřebné prokazovat znaleckým zkoumáním, individuálně, s ohledem na vyspělost a věk osoby mladší než osmnáct let. Musí však jít o podání takové látky **k jinému než léčebnému účelu.**

Pachatelem může být kdokoli. Tohoto trestného činu je možno se dopustit jen **úmyslně**.

Jde především o sportovní účely, neboť je známo, že anabolika jako chemické látky dočasně zvyšují fyzickou výkonnost organismu, bývají však provázena nepříznivými vedlejšími účinky, které jsou zvláště škodlivé u mládeže a mohou vyvolat i návyk.

K určení toho, co je třeba považovat ve smyslu tohoto ustanovení za anabolika a jiné prostředky s anabolickým účinkem byla pověřena vláda (§ 218b trestního zákona). Vláda tak učinila nařízením vlády č. 72/1997 Sb.

Trestný čin podávání anabolických látek mládeži je v praxi uplatňován zcela výjimečně a proto s jeho způsoby dokazování nejsou dostatečné zkušenosti.

3. Trestné činy proti svobodě a lidské důstojnosti **Hlava osmá trestního zákona**

Oba chráněné objekty, **svoboda a lidská důstojnost**, představují důležité zájmy osobnosti, vzájemně se doplňují a podmiňují, neboť představují společenský základ uplatnění člověka.

Mezi trestné činy proti svobodě je zařazen, mimo jiné, trestný čin **obchodování s lidmi** (§ 232a).

Nově vymezená skutková podstata **trestného činu obchodování s lidmi** (nahrazující původní ustanovení § 246 o obchodování s lidmi za účelem pohlavního styku) reaguje na posilování role trestněprávní represe v oblasti boje proti obchodování s lidmi za účelem sexuálního zneužívání, otroctví, nevolnictví, nucené práce v mezinárodním měřítku, k němuž přistoupila i Evropská unie.

Trestný čin obchodování s lidmi rozlišuje v odst. 1 obchodování s **děťmi** (osobami mladšími osmnácti let), **které je postihováno v každém případě, i když nebylo použito násilí, pohrůžky násilí nebo lsti, ani nebylo zneužito omylu, tísně nebo závislosti**, neboť děti jsou bezbrannější než dospělí, a proto u nich hrozí větší nebezpečí, že se stanou obětí obchodu s lidmi.

Trestní postih obchodování s **osobami staršími osmnácti let** v odst. 2 je vázán na použití **násilí, pohrůžky násilí nebo lsti, anebo zneužití omylu, tísně nebo závislosti**.

V obou případech **není** ve smyslu této úpravy a v návaznosti na mezinárodní dokumenty (Protokol OSN o prevenci, potírání a trestání obchodu s lidmi, zvláště se ženami a dětmi, kterým se doplňuje Úmluva OSN proti nadnárodnímu organizovanému zločinu, Rámcové rozhodnutí Rady Evropské unie ze dne 19. července 2002 o potírání obchodování s lidmi (2002/629/JVV) **relevantní souhlas** osoby, která je předmětem takového obchodování, a proto i v případě, že poškozená osoba dala k jednání pachatele souhlas, je pachatel trestně odpovědný ve smyslu tohoto ustanovení. Ustanovení § 232a trestního zákona se vztahuje nejen na **případy přeshraničního obchodování** (z ciziny do ciziny), ale **i na vnitrostátní obchodování s lidmi** (tj. v rámci ČR).

Trestného činu obchodování s lidmi podle § 232a odst. 1 trestního zákona se dopustí ten, kdo **přiměje, zjedná, najme, zláká, dopraví, ukryje, zadržuje** nebo **vydá osobu mladší osmnácti let**, aby jí bylo užito

a) k **pohlavnímu styku** nebo k **jiným formám sexuálního obtěžování** nebo **zneužívání**,

b) k **otroctví** nebo **nevolnictví**, nebo

c) k **nuceným pracím** nebo k **jiným formám vykořisťování**.

Pachateli hrozí trest odnětí svobody na dvě léta až deset let.

Stejně bude potrestán (odst. 2), kdo jiného za použití **násilí, pohrůžky násilí** nebo **lsti** anebo **zneužitím jeho omylu, tísně** nebo **závislosti**, přiměje, zjedná, najme, zláká, dopraví, ukryje, zadržuje nebo vydá, aby ho bylo užito

a) k pohlavnímu styku nebo k jiným formám sexuálního obtěžování nebo zneužívání,

b) k otroctví nebo nevolnictví, nebo

c) k nuceným pracím nebo k jiným formám vykořisťování.

Přísněji trestný bude pachatel (odnětí svobody na pět až dvanáct let), spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 nebo 2 jako **člen organizované skupiny**, vydá-li takovým

činem jiného v **nebezpečí těžké újmy na zdraví** nebo **smrti**, spáchá-li takový čin v **úmyslu získat značný prospěch**, nebo spáchá-li takový čin v **úmyslu, aby jiného bylo užito k prostituci**.

Konečně pak odnětím svobody na osm až patnáct let bude pachatel potrestán, způsobí-li činem uvedeným v odstavci 1 nebo 2 **těžkou újmu na zdraví, smrt** nebo **jiný zvlášť závažný následek**, spáchá-li takový čin v **úmyslu získat prospěch velkého rozsahu**, nebo spáchá-li takový čin **ve spojení s organizovanou skupinou působící ve více státech**.

Pohlavním stykem je jakýkoli způsob ukájení pohlavního pudu na těle jiné osoby, ať už stejného nebo jiného pohlaví, dospělého nebo dítěte. Jde o širší pojem než soulož. **Prostitucí** se rozumí pohlavní styk s jinou osobou nebo jinými osobami za úplatu.

Pachatelem může být kdokoliv. Jde o **úmyslný trestný čin**.

Mezi trestné činy proti **lidské důstojnosti** jsou zařazeny skutkové podstaty trestného činu **znásilnění, pohlavního zneužívání a soulože mezi příbuznými**. Uvedené skutkové podstaty chrání mimo lidskou důstojnost také

- svobodu rozhodování v sexuální sféře (trestný čin znásilnění § 241),
- nerušený mravní a tělesný vývoj dětí, který by mohl být narušen útokem na jejich pohlavní nedotknutelnost (trestný čin pohlavního zneužívání § 242),
- svobodu rozhodování v pohlavních vztazích (trestný čin zneužití závislosti osoby § 243),
- morální zásadu nedovolující soulož mezi nejbližšími příbuznými (trestný čin soulože mezi příbuznými § 245).

Trestného činu znásilnění se podle odst. 1 **§ 241** trestního zákona dopustí ten, kdo **násilím** nebo **pohrůzkou bezprostředního násilí** donutí jiného k **souloži** nebo k **jinému obdobnému pohlavnímu styku** nebo kdo k takovému činu **zneužije bezbrannosti jiného**. Podle odst. 1 hrozí pachateli trest odnětí svobody na dvě léta až osm let

Objektem tohoto trestného činu je **právo člověka** (ženy i muže) na svobodné rozhodování o svém pohlavním životě.

Předmětem útoku je po novele trestního zákona provedené zákonem č. 144/2001 Sb., s účinností od 1. 5. 2001 kterýkoli **člověk**. Nezávisí na věku znásilňované osoby (není zákonem stanovena věková hranice), a proto předmětem útoku může být i dítě útlého věku (viz okolnost podmiňující použití vyšší trestní sazby). Předmětem útoku tedy nemusí být již pouze žena a kriminalizuje se nejen donucení k souloži, ale také k jinému obdobnému pohlavnímu styku. **Jiným obdobným pohlavním stykem** se rozumí takové sexuální aktivity, které lze považovat za srovnatelné se souloží z hlediska intenzity zásahu do sexuální sféry poškozeného (např. orální sex, anální sex).

Za **násilí** obecné soudy považují použití fyzické síly ze strany pachatele za účelem překonání nebo zamezení vážně míněného odporu znásilňované osoby a dosažení soulože nebo jiného obdobného pohlavního styku proti její vůli.

Pohrůžka bezprostředním násilím je pohrůžka takovým násilím, které má být vykonáno ihned, pokud se napadený nepodrobí vůli útočnicka.

Za **soulož** je pokládáno spojení pohlavních orgánů muže a ženy, přičemž postačí, že došlo i jen k částečnému zasunutí pohlavního údu muže do pochvy ženy.

Donucení jiného k souloži nebo k jinému obdobnému pohlavnímu styku znamená, že pachatel svým násilným jednáním překoná vážně míněný odpor ženy nebo muže nebo žena nebo muž podlehe jen proto, že nemá jiného východiska. Jestliže žena (nebo muž) upustí od kladení odporu jen pro beznadějnost, jde také o donucení. O donucení však nejde tam, kde odpor byl pouze předstírán nebo žena (muž) po počátečním odporu dobrovolně svolila.

Za **stav bezbrannosti** je třeba považovat jen takový stav, ve kterém osoba není vzhledem k okolnostem činu schopna projevit svou vůli, pokud jde o pohlavní styk s pachatelem, popř. ve kterém není schopna klást odpor jeho jednání. Může být způsoben např. opilostí, spoutáním, vysokou horečkou, hlubokým spánkem, duševní chorobou, obluzením po požití omamných látek. Bezbrannou je též dívka, která je vzhledem k dětskému věku tak nedostatečně vyspělá, že není ani schopna posoudit význam odporu proti vynucované souloži (č. 17/82 Sb. rozh. tr.). Za stav bezbrannosti je možné považovat i hluboký spánek (č. 36/79 Sb. rozh. tr.). Jestliže však pachatel uvedl ženu do stavu bezbrannosti lstí, posuzuje se to jako násilí (§ 89 odst. 6 tr. zákona).

Kvalifikační okolnosti u trestného činu znásilnění spočívají ve způsobení **těžké újmy na zdraví**, spáchání takového činu na **osobě mladší osmnácti**, resp. **mladší patnácti let** a ve způsobení **smrti** oběti. Způsobení smrti při znásilnění může být zaviněno jen z nedbalosti. Byla-li smrt způsobena úmyslně, šlo by o souběh trestného činu vraždy podle § 219 a znásilnění podle § 241 trestního zákona.

Jde o trestný čin **úmyslný**.

Nepřekažení trestného činu znásilnění podle § 241 trestního zákona je trestné (§ 167 trestního zákona).

Trestní zákon chrání osoby mladší než patnáct let před škodlivými zásahy do jejich pohlavní sféry především ustanovením **§ 242 o trestném činu pohlavního zneužívání**. Tohoto trestného činu se podle odst. 1 dopustí ten, kdo vykoná **soulož s osobou mladší než patnáct let**, nebo kdo takové osoby **jiným způsobem pohlavně zneužije**. Pachateli hrozí trest odnětí svobody od jednoho roku do osmi let. Odnětím svobody na dvě léta až na deset let bude podle odst. 2 § 242 trestního zákona potrestán pachatel, který buď **vykoná soulož s osobou mladší než patnáct let**, nebo který takovou osobu **jiným způsobem pohlavně zneužije**, a to tehdy, **spáchá-li takový čin na osobě svěřené jeho dozoru, zneužívaje její závislosti**.

Objektem trestného činu pohlavního zneužívání podle § 242 trestního zákona je mravní a tělesný vývoj dětí, **předmětem útoku** jsou u § 242 odst. 1 osoby mladší než patnáct let, u § 242 odst. 2 osoby svěřené dozoru pachatele.

Ochrana je poskytována chlapcům i dívkám, bez ohledu na úroveň jejich fyzické vyspělosti, na stupeň jejich pohlavního dospívání, i na to, zda jsou dosud pohlavně nedotčeni nebo již v minulosti měli pohlavní styk či jiné sexuální zkušenosti.

Zákon rozlišuje dva případy:

- a) pohlavní zneužití formou **soulože** a
- b) pohlavní zneužití realizované **jiným způsobem**.

Zákon považuje oba případy pohlavního zneužívání za zásadně stejně závažné zásahy do vývoje dítěte mladšího patnácti let.

Za **soulož** je podle stávající rozhodovací praxe v trestních považováno spojení pohlavních orgánů muže i ženy, přičemž postačí, že došlo jen k částečnému

zasunutí pohlavního údu muže do pochvy ženy. Důležité však je, že uvedeným jednáním pachatel sleduje své **pohlavní vzrušení**, které však již nemusí být uvedeným jednáním uspokojeno.

Za **jiný způsob pohlavního zneužití** jsou podle trestněprávní praxe považovány jen intenzivnější zásahy do pohlavní sféry poškozených, které rovněž směřovaly k pohlavnímu vzrušení pachatele (např. akty podobné souloži nebo svou intenzitou se jí blížící - orální sex, v závažnějších případech i ohmatávání těla, pokud se tak děje za účelem pohlavního vzrušení). Přitom však nemusí dojít u pachatele k pohlavnímu ukojení. Jde o jednání **nenásilné** povahy, to znamená, že nesmí jít o vynucení soulože přímým násilím nebo pohrůzkou bezprostředního násilí a ani za tímto účelem nesmí být zneužito bezbrannosti dítěte, jinak by se jednalo o trestný čin znásilnění.

Závažnějším jednáním je, když pachatel **pohlavně zneužije osobu mladší než patnáct let, která byla svěřena jeho doзору a zároveň pachatel zneužívá závislosti této osoby na něm** (§ 242 odst. 2). Trestněprávní praxe považuje za **osobu svěřenou doзору pachatele** ve smyslu odst. 2 § 242 takovou osobu, nad níž má **pachatel právo i povinnost dohlížet a bdít nad ní** - např. rodič, opatrovník, učitel, vychovatel, dále i manžel, který není rodičem dítěte, avšak žije s ním ve společné domácnosti. V takovém případě je dítě osobou svěřenou jeho doзору (č. 28/85 Sb. rozh. tr.).

Zneužití závislosti předpokládá stav, kdy poškozená osoba je v určitém směru odkázána na pachatele a tím je omezena svoboda jejího rozhodování. Nedostatek úplné svobody právě pachatel využívá k realizaci svých sexuálně motivovaných záměrů.

Další kvalifikační okolnost spočívá ve způsobení **těžké újmy na zdraví a smrti oběti**.

Jednání charakteru pohlavního zneužívání dětí může být postiženo i v rámci některých dalších skutkových podstat trestných činů, zejména trestného činu **ohrožování výchovy mládeže** podle § 217, **vydírání** podle § 235 a **kuplířství** podle § 204 trestního zákona. Jestliže pachatel spáchá trestný čin pohlavního zneužívání podle § 242 formou soulože s příbuzným v pokolením přímém nebo sourozencem, dopouští se tohoto trestného činu v jednočinném souběhu s trestným **činem soulože mezi příbuznými** podle § 245 trestního zákona (srov. č. 54/88 Sb. rozh. tr.).

Souhlas dítěte mladšího patnácti let s pohlavním stykem je bezvýznamný. I tehdy by byl pachatel trestně odpovědný za naplnění základní skutkové podstaty trestného činu pohlavního zneužívání. Vzájemná citová náklonnost popř. milenecký poměr mezi osobami ve vztahu závislosti (např. učitel a žákyně mladší než patnáct let) bude zpravidla vylučovat naplnění znaků kvalifikované skutkové podstaty podle § 242 odst. 2 (a to z důvodu nenaplnění kvalifikačního znaku zneužití závislosti osoby na pachateli), ale zachována bude trestní odpovědnost učitele za jednání podle § 242 odst. 1 trestního zákona.

Nepřekážení trestného činu pohlavního zneužívání podle § 242 trestního zákona **je trestné** podle § 167 trestního zákona.

Ustanovením **§ 243** trestního zákona (**zneužití závislosti osoby**) je chráněna lidská důstojnost v pohlavní sféře jednak **osob mladších než osmnáct let**,

jednak **osob starších**, avšak **svěřených dozoru pachatele**, a to před útoky, při nichž **pachatel zneužívá závislosti takových osob**.

Pachatelem může být muž i žena, jde-li však o soulož, vždy musí být pachatel jiného pohlaví než zneužitá osoba. Pohlavního zneužívání provedené jiným způsobem než soulož se již může dopustit i osoba stejného pohlaví.

Jde o **úmyslný** trestný čin, úmysl musí zahrnovat i věk zneužité osoby.

Ustanovení **§ 245** trestního zákona o **trestném činu soulože mezi příbuznými** postihuje trestem odnětí svobody až na dvě léta toho, kdo vykoná **soulož s příbuzným v pokolení přímém nebo se sourozencem**.

Objektem trestného činu je morální zásada, která nedovoluje pohlavní styk mezi nejbližšími příbuznými (incest). Tato zásada je podepřena zkušeností, že potomstvo z blízkého příbuzenství bývá ohroženo degenerací, tedy přistupuje ještě zájem na zdravém potomstvu.

Objektivní stránka spočívá ve **vykonání soulože** s příbuzným v pokolení přímém nebo se sourozencem. U sourozenců nezáleží na tom, zda mají oba společné rodiče nebo jen jednoho. Musí jít o pokrevní příbuzenství.

Trestné je pouze vykonávání soulože, což ostatně již vyplývá z názvu této skutkové podstaty. Jiný způsob pohlavního ukájení tedy není touto skutkovou podstatou postižen.

Pachateli jsou oba souložící příbuzní, ovšem za předpokladu, že jsou oba trestně odpovědní. Souhlas či vzájemný citový vztah souložících partnerů nemá vliv na jejich trestní odpovědnost. Jde o **úmyslný** trestný čin.

4. Trestné činy hrubě narušující občanské soužití **Hlava pátá trestního zákona**

Z dalších trestných činů, se kterým se pojí **zákaz sexuálního vykořisťování dítěte** je třeba uvést **trestný čin kuplířství** podle **§ 204** a **trestný čin ohrožování mravnosti** podle **§ 205** trestního zákona.

Trestného činu **kuplířství** se podle odst. 1 **§ 204** dopustí ten, kdo **jiného zjedná, přiměje nebo svede k provozování prostituce**, nebo kdo **kořistí z prostituce provozované jiným**.

Kořistěním se rozumí všechny případy, kdy pachatel získá hmotný prospěch z prostituce jiné osoby (může jít např. o úplatu za propůjčení bytu, přivádění zákazníků, najímání žen). Okolností podmiňující použití vyšší trestní sazby je spojeno se spácháním kuplířství na **osobě mladší než osmnáct let** nebo na osobě **mladší než patnáct let**, u níž zákon pro přísnější postih navíc vyžaduje, aby kuplířství bylo vůči ní spácháno za použití násilí, pohrůžky násilí nebo pohrůžky jiné vážné újmy anebo aby pachatel zneužil její tísně nebo závislosti.

Zákaz dětské pornografie je obsažen ve skutkové podstatě **trestného činu ohrožování mravnosti** podle **§ 205** trestního zákona. Trestní zákon stíhá podle odst. 1 toho, kdo **uvádí do oběhu, rozšiřuje, činí veřejně přístupnými, vyrábí, dováží, provází nebo vyvází, anebo za tím účelem přechovává pornografická díla písemná, nosiče zvuku nebo obrazu, zobrazení nebo jiné předměty ohrožující mravnost**,

a) která zobrazují dítě,

- b) v nichž se projevuje **neúcta k člověku a násilí**, nebo
c) která **zobrazují pohlavní styk se zvířetem**.

Samotné splnění požadavku, že jde o pornografické dílo, tj. dílo, jehož jediným účelem je vyvolat nebo zvyšovat sexuální vzrušení, nestačí k trestnosti jednání podle § 205 trestního zákona. Vyžaduje se, aby šlo o tzv. tvrdou pornografii, tj. musí se v ní projevovat neúcta k člověku a násilí nebo musí jít o zobrazení sexuálního styku s dítětem, se zvířetem nebo jiné sexuální patologické praktiky. Sexuálním stykem s dítětem se rozumí jakýkoli pohlavní styk s dítětem.

Přísněji trestný bude ten, kdo pornografická díla písemná, nosiče zvuku nebo obrazu nebo zobrazení

- a) nabízí, přenechává nebo zpřístupňuje **osobě mladší osmnácti let**, nebo
b) na místě, které je **osobám mladším osmnácti let přístupné, vystavuje nebo jinak zpřístupňuje**,

a dále i ten kdo spáchá výše uvedený čin jako člen organizované skupiny, nebo spáchá takový čin tiskem, filmem, rozhlasem, televizí, veřejně přístupnou počítačovou sítí nebo jiným obdobně účinným způsobem.

U prosté pornografie je trestné pouze výše uvedené jednání pachatele vůči osobám mladším osmnácti let.

Trestní zákon obsahuje i v jiných hlavách ve své zvláštní části skutkové podstaty trestných činů, které chrání život, zdraví, osobní svobodu, domovní svobodu, svobodu rozhodování v sexuální sféře, a další Ústavnou chráněné zájmy dětí, mládeže i dospělých bez rozdílu. Jde kupříkladu o skutkové podstaty trestného činu **vraždy** podle § 219, **vraždy novorozeného dítěte matkou** podle § 220, **ublížení na zdraví** podle § 221 až § 224, **omezování osobní svobody** podle § 231, **vydírání** podle § 235, **útisk** podle § 237 a poukázat je také třeba i na trestný čin **nedovolené výroby a držení omamných a psychotropních látek a jedů** podle § 187 a **trestný čin šíření toxikomanie** podle § 188a trestního zákona.